

КАНАДСЬКА МОДЕЛЬ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У даній статті розкриваються основні складові канадської моделі впровадження медіаосвіти та нові федеральні програми підтримки вищої освіти. Наголошується на значенні сучасних інформаційних технологій, комп'ютерної комунікації та мереж у створенні нових передумов для удосконалення освіти людини протягом усього життя. Зосереджена увага на активній політиці канадських закладів щодо впровадження медіаосвіти як основи розв'язання низки соціально-економічних проблем країни.

Ключові слова: медіаосвіта, інформаційні технології, дистанційне навчання, науково-дослідницька робота, вища освіта, канадські університети.

113

This article deals with basic features of Canadian model of implementation media-education and new federal supporting programs of high education. Emphasizing on importance of information technologies, communications and networks, in creation of new conditions to improve personal education during whole life. The attention is focused on active measures of Canadian colleges to implement media-education with idea to cope with number of social-economic state problems.

Key Words: media-education, information technologies, distance learning, scientific work, Canadian universities.

Медіаосвіта в сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вміння повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінювання медіатекстів, вивчення різних форм самовираження за допомогою медіатехніки. Медіаграмотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету, сприяє краще зрозуміти мову медіакультури. Як медіаосвіта, так і вивчення медіа спрямовані на досягнення цілей медіаграмотності (media literacy)

[19, с. 9494–9495]. Медіа грамотна людина володіє розвинутими здібностями до сприйняття, аналізу, оцінювання та створення медіатекстів, до розуміння соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в сучасному світі [15, с. 1]. Сучасні інформаційні технології, комп'ютерні телекомунікації та комп'ютерні мережі створили принципово нові можливості доступу й накопичення будь-якої соціальної, педагогічної та іншої інформації. В єдності з різними формами навчання створюються нові передумови для удосконалення освіти людини протягом усього життя.

114 — Мета даної статті полягає у висвітленні основних параметрів та особливостей організації системи медіаосвіти в Канаді. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання: охарактеризувати історію формування медіаосвіти в Канаді; проаналізувати характерні риси канадської післяшкільної освіти; визначити систему організації фінансування вищої освіти в Канаді; дати загальну характеристику погіршенню становища в організації системи вищої освіти на початку 90-х рр., а також охарактеризувати перспективні напрями роботи політики федерального уряду в цій сфері.

У сучасній українській історіографії відсутні праці, в яких на широкому належному чині опрацьованому матеріалі розкривалася б специфіка організації системи вищої освіти в Канаді. Натомість російські науковці активно досліджували дану проблему [1–3; 8–9; 11–13]. У західній науці дана тема вивчена досить ґрунтовно. Зокрема основні риси системи фінансування й організації канадської вищої освіти детально висвітлені у таких працях [15–17; 19–20].

Теоретичні аспекти медіаосвіти було закладено у ХХ ст., коли консерватизм традиційних університетів став гальмівним фактором у системі зростаючих потреб підготовки професійних кадрів в умовах інтенсивного росту промислового виробництва. Наприкінці ХХ ст. таке навчання було визнано суспільно, економічно та політично перспективним видом навчання для будь-якої країни.

Кінець 60-х – початок 70-х рр. ХХ ст. вважається початком нової ери медіаосвіти. У 1968 р. був заснований як незалежний навчальний заклад Відкритий університет Об'єднаного Королівства Великобританії (The Open University, UK), який зарекомендував себе лідером нетрадиційної освіти. Протягом навчального року в університеті навчалось більше 200000 студентів, з них майже 20000 за межами Великобританії. За весь період існування в університеті

навчалось більше 2 мільйонів студентів. До складу університету входять 305 регіональних центрів у Великобританії та 42 в інших країнах. Тут працюють майже 3750 штатних працівників, а також 7000 викладачів з інших навчальних закладів [14].

Слід звернути увагу на те, що терміни «відкритий університет», «відкрите навчання» неоднозначно сприймаються науковцями. Так, Ведемейер і Карен розуміють термін «відкритий» як «незалежне навчання»: у відкритому університеті навчання проводиться зі швидкістю, зручною для студента, який може розпоряджатись часом свого навчання відповідно до своїх обставин; відкриті університети можуть приймати студентів з обмеженими можливостями до навчання; дозволяти своїм студентам починати навчання в будь-який час і так само складати іспити. Навчальний процес у відкритих університетах побудований як на використанні друкованих матеріалів, так і на застосуванні аудіо- та відеозасобів, телебачення, комп'ютерів.

У січні 1987 р. була заснована Європейська Асоціація Університетів з дистанційним навчанням (ЄАУДН). Її метою стало прискорення й підтримка створення європейської мережі дистанційного навчання на вищому рівні, що призвело до створення Європейського відкритого університету на основі Мережі Європейських Відкритих Університетів (МЄВУ). В організацію ввійшли 17 відкритих університетів і факультетів в університетах із 15 країн. На даний момент у цих закладах ЄАУДН зареєстровано майже 650000 студентів і працюють більше 3000 викладачів у 875 центрах навчання. Сукупний щорічний бюджет усіх закладів-членів перевищує 1000 мільйонів екію [3]. Головна мета Європейської Асоціації Університетів з дистанційним навчанням – прискорити та підтримати створення європейської мережі дистанційної освіти; заохочувати розвиток дистанційної освіти на вищому рівні в Європі; підтримувати двосторонні та багатосторонні контакти між викладачами університетів-членів Асоціації; підтримувати співробітництво у сфері наукових досліджень, розробки курсів; розробляти нові методи та технології дистанційного навчання на вищому рівні, включаючи нові технологічні та інформаційні системи; організовувати нові проекти в цій сфері разом з європейськими урядами та промисловістю; розширити доступи до можливостей вищої освіти в Європі [3].

Продовжувати використання інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету необхідно і у вищих навчальних закладах. На думку американських науковців Бейтса [17] та Даніела [18], використання інформаційних технологій на основі Інтернету дозволяє вищим навчальним закладам розширювати доступ до освіти і навчання; підвищувати якість освіти; знижувати вартість навчання; знижувати витрати на освіту; збільшувати кількість курсів і програм; підвищувати доходи від освіти; розробляти спеціалізовані програми й використовувати процес технологічних інновацій як засіб оживлення інших аспектів їх діяльності.

На початку 1970-х рр. медіаосвіта активно розвивається у двох країнах Північноамериканського континенту – США і Канаді. У 1978 р. в Торонто була заснована Асоціація медіаграмотності (Association for Media Literacy – AML) під керівництвом Б. Дункана. Тепер ця організація нараховує більше тисячі членів.

116

У 1986 р. спільними зусиллями Асоціації медіаграмотності і Міністерства освіти провінції Онтаріо було випущено посібник із медіаосвіти – «Media Literacy Resource Guide», який незабаром було переведено на французьку, іспанську, італійську і японську мови. Асоціація медіаграмотності систематично організовувала навчальні курси для вчителів, проводила конференції. З 1987 р. медіаосвіта стала частиною шкільної освіти в провінції Онтаріо, де проживає третина 30-мільйонного населення Канади.

За останні 10-15 років медіакультура стала невід'ємною складовою шкільних навчальних планів з англійської мови в Канаді. Курси з медіа читаються практично у всіх канадських університетах. І майже в кожній канадській провінції існує своя асоціація діячів медіаосвіти, яка проводить науково-методичні конференції, випускає медіаосвітню періодику (газети, журнали), публікує навчально-методичні матеріали тощо. Один із фундаторів канадської медіа-педагогіки К. Уорсноп вважає, що медіа необхідно вивчати не тільки для того, щоб дати школярам або студентам ті чи інші знання, але й перш за все тому, що медіа сьогодні – це наше навколишнє середовище, і було б нерозумно ігнорувати те, що нас оточує [25, с. 58].

ІКТ є потенційно потужним інструментом для розширення можливостей освіти для груп, традиційно виключених із процесу навчання через культурні або соціальні причини, а також всі інші, хто через фінансові причини або причини браку часу не мають

можливості зареєструватися в навчальному закладі. Однею з визначних особливостей ІКТ є їх здатність поєднувати час і простір.

Провідні європейські країни, розпочавши процес розвитку медіаосвіти ще у 90-х рр., вже сьогодні досягли значних успіхів у цій сфері та можуть слугувати прикладом для держав, що лише стають на цей шлях. Інфраструктура відкритої електронної дистанційної освіти в Європі вже нараховує десятки тисяч доступних ресурсів, які продовжують удосконалюватись. Національні довготривалі програми розвитку сфери освіти більшості розвинених країн світу містять заходи з інтеграції ресурсів із метою побудови глобальної інформаційної співдружності.

Не залишились осторонь від руху медіаосвіти і канадські франкоканадці. У вересні 1990 р. шкільні вчителі, викладачі університетів, діячі медіакультури Квебеку також заснували Асоціацію медіаосвіти (Association for Media Education – MAME).

Аналогічний рух виник і в інших канадських провінціях. У жовтні 1990 р., у провінції Манітоба відбулась чергова конференція Асоціації медіаосвіти (Manitoba Association for Media Education – MAME). Приблизно з того ж часу Манітобський університет почав готувати «медіа освічених вчителів» на педагогічному факультеті. Восени 1992 р. подібна асоціація була створена в провінції Нова Шотландія (Association of Media Literacy for Nova Scotia – AML-NS). У 1993 р. в Альберті було створено Асоціацію медіакомпетентності (Alberta Association for Media Awareness – ААМА). Мета така сама: сприяти поширенню медіаосвіти серед дітей і дорослих.

У 1991 р. у Ванкувері виникла Канадська асоціація медіаосвіти (Canadian association for Media Education – CAME). У 1994 р. ця асоціація організувала літні курси для вчителів і стала публікувати навчальні посібники і рекомендації. У тому ж році Асоціація зацікавила своїми проектами Міністерство освіти. Це привело до того, що восени 1996 р. Британська Колумбія стала першою серед західних провінцій, яка ввела обов'язкове вивчення медіа в шкільний навчальний процес (у навчальних курсах з мистецтва і англійської мови) [15, с. 156].

Усі канадські регіональні асоціації медіаосвіти організували конференції і семінари, майстер-класи, публікували методичні рекомендації, співробітничали з Міністерством освіти з питання розробки шкільних навчальних планів і програм. Поступово все більше канадських провінцій вводило вивчення медіа в навчальний

процес. Врешті багатолітні зусилля діячів медіаосвіти увінчалися тріумфальною перемогою – у вересні 1999 р. вивчення медіакультури стало обов'язковим для учнів середньої школи з 1-го по 12-й клас. Звичайно, канадські провінції мають свої особливості у сфері освіти. Але координація зусиль медіапедагогів із різних регіонів здійснюється за допомогою Канадської асоціації медіаосвітніх організацій (Canadian Association of Media Education Organisations – SAMEO), яка була створена в 1992 р.

Сьогодні можна з впевненістю сказати, що медіаосвіта Канади знаходиться на піднесенні і займає лідируючу позицію у світі. Таким чином, на початку XXI ст. медіаосвіта Канади вийшла на рівень масового розвитку, спираючись на серйозні теоретичні й методичні розробки.

118 — Крім того, у даній статті вважаємо доцільним наголосити на нових федеральних програмах підтримки вищої школи. Завдяки закріпленню Конституцією повноваженням, у Канаді федеральний уряд не має права напряму направляти кошти на освітню діяльність вузів. Це здійснюється безпосередньо – шляхом передачі провінціям цільових трансфертів (до 1995 р.) або блокового трансферту на соціальні потреби (після 1995 р.).

Водночас федеральний уряд може цілеспрямовано впливати на розвиток системи вищої освіти через витрати на дослідження й фінансову допомогу студентам. У другій половині 90-х рр. підтримка вищої освіти була віднесена до числа пріоритетних напрямів федеральної політики, для її здійснення створено нові організаційно-фінансові механізми. Так, у 1998 р. було утворено два позабюджетних фонди – «Канадський інноваційний фонд» (КІФ) і «Фонд нового тисячоліття». Тоді ж розпочалась також реалізація п'ятилітньої програми фінансування двох тисяч нових дослідницьких проектів, що здійснювалась під керівництвом провідних університетських вчених. Кошти Канадського інноваційного фонду спрямовувалися на розвиток при вищих навчальних закладах матеріально-технічної бази діючих дослідницьких центрів. Перші суми на рахунках фонду були незначними, але вони з кожним роком збільшувались, і в 2002 р. фінансування КІФ стало одним із важливих компонентів національної інноваційної стратегії.

У бюджетній програмі на 2003 р. передбачалось суттєве зростання витрат для двох державних відомств, що надавали університетам

гранти для дослідження у сфері соціальних наук (Рада з досліджень у сфері суспільних і гуманітарних наук) і для науково-дослідницької роботи у сфері природничих наук, а також для інженерно-технічних розробок (Рада з досліджень у сфері природничих та інженерних наук) [22, с. 172–173]. Крім того, з 2003 р. федеральний уряд почав виділяти кошти університетським дослідникам за новою статтею – витрати на додаткові роботи з науково-технічного обслуговування і на комерціалізацію інноваційної діяльності. За оцінками експертів, усе це дозволить підняти оплату праці університетських професорів, котрі активно поєднують викладацьку діяльність із дослідницькою, до 100 тис. дол. на рік [22, с. 174].

Великі зміни відбуваються і в системі федеральної фінансової допомоги, безпосередньо адресованої студентам ВНЗ. До кінця 1990-х рр. вона здійснюється переважно у формі позик під гарантії федерального уряду.

Діюча з 1964 р. програма гарантованих пільгових позик (Canada Students Loans) для студентів після шкільних навчальних закладів, ліцензованих провінційними органами влади, розрахована на громадян Канади і студентів, що мають статус легальних іммігрантів. Такі позики надаються студентам за умови достатньо високої успішності і з урахуванням їх матеріального становища. Повернення позичених коштів із нарахованими відсотками здійснюється за наступною схемою. Перші виплати повинні надійти через 6 місяців після завершення навчання. З 1998 р. випускникам, що відчувають великі фінансові проблеми, надана можливість звільнитись від виплат відсотків по займу. Відповідно, після перевірки фінансового стану сім'ї федеральний уряд може покрити із бюджету програми від 25% до 75% таких виплат. Друга форма допомоги полягає в продовженні терміну повернення позики з 10 до 15-17 років (максимум). У крайньому випадку федеральний уряд може взяти на себе повернення частини боргу по студентським позикам (максимум 10000 дол.) [22, с. 176].

До реформи 2001 р. за умовами цієї програми студенти отримували цільові позики в банках і інших кредитних комерційних закладах під пільговий відсоток (який встановлювався для найбільш надійних клієнтів, якими малозабезпечені студенти, звичайно, не є). Хоча федеральний уряд брав на себе значну частку відповідальності щодо повернення «студентських позик» і нарахованих по них

відсотках, кредитування студентів залишалось для комерційних фінансових організацій справою невітідною і непривабливою. Тому з 2001 р. федеральний уряд взяв ці функції на себе, створив спеціальний сервісний центр (National Students Loans Service Centre), що володіє мережею регіональних підрозділів. Фонд позикових коштів розподіляється між провінціями і територіями з урахуванням чисельності населення у віці від 18 до 24 років.

120 — Більшість провінцій також здійснює програми надання пільгових коштів студентам після шкільних навчальних закладів, координуючи свою діяльність із федеральним урядом. Як правило, найбільш «щедру» фінансову допомогу надають студентам бізнес-шкіл, тому що, у свою чергу, вони отримують вагому спонсорську допомогу від приватних компаній і фондів. Бізнес-школи володіють широкими можливостями надавати саме підвищені стипендії для підтримки успішних студентів незалежно від рівня їх матеріального забезпечення. У цілому, у більш «багатих» провінціях – Альберті і Британській Колумбії – розміри стипендій вищі, а умови їх отримання менш жорсткі, аніж в інших провінціях.

Ще в 1997 р. федеральний уряд очолив «Канадський фонд нового тисячоліття» (Canada Millenium Fund), кошти якого повинні були використовуватися переважно для виплати стипендій як підтримки кращих студентів базового рівня навчання. Спочатку передбачалось, що такі стипендії будуть спрямовуватись безпосередньо студентам, а не провінційним відомствам. Відповідно, університети отримали би додаткові фінансові ресурси не від цих відомств, а від споживачів їх послуг. У такий спосіб федеральний уряд прагнув досягти подвійної мети. По-перше, створити новий механізм фінансування вищої освіти, який змусив би ВНЗ більш гнучко реагувати на попит з боку студентів на ті чи інші навчальні програми. По-друге, участь федерального уряду в розвитку вищої освіти стала би «більш прозорою» для виборців. Однак через різку протидію провінцій спробам федеральних властей втручатися напряму у сферу традиційної юрисдикції провінцій від цієї ідеї довелося відмовитись. У 1997-1999 рр. було підписано низку двосторонніх угод між «Канадським фондом нового тисячоліття» і окремими провінціями (за винятком Квебеку) про передачу останнім функції відбору стипендіатів і виплати їм стипендій і грантів із фондів федерального уряду [11, с. 266].

У 2000 р. федеральному уряду все ж таки довелось досягти згоди більшості провінцій надавати навчальні гранти (Canada Study Grants) студентам, котрі відчувають особливі труднощі в пошуку коштів для оплати навчання. Для різних категорій було встановлено і різні за величиною гранти. Студенти-інваліди змогли отримувати фінансову допомогу в розмірі до 5000 дол. на рік. Малозабезпеченим молодим людям, які поєднували роботу з навчанням, виплачують до 1200 дол. Студентам, котрі опікуються утриманцями, – до 3120 дол. У цілому пряму допомогу із коштів «Канадського фонду нового тисячоліття» отримує майже 30 тис. студентів і аспірантів – менше 4% загальної чисельності усіх, хто навчається в університетах.

У 2003 р. федеральний уряд запровадив нову програму, яка була спрямована на розв'язання гострої проблеми оновлення викладацького складу в канадських університетах. Середній вік викладачів ВНЗ у Канаді вищий, аніж у більшості інших країн. За прогнозами спеціалістів, до 2011 р. виникне проблема заміни приблизно 20 тис. професорів, які до цього часу вже вийдуть на пенсію. Крім того, необхідно буде заповнити не менше 10,5 тисяч нових вакансій, які відкриються у зв'язку з очікуваним приростом чисельності студентів приблизно на 200 тис. чол. [16, с. 2]. З метою підготовки для ВНЗ викладацьких і дослідницьких кадрів було розпочато реалізацію нової програми виплати стипендій молодим людям, що навчаються за магістерськими програмами і що працюють над дисертаціями. Протягом чотирьох років чисельність одержувачів стипендій повинна була зрости у 2,5 рази – з 4 до 10 тис. осіб. Аспіранти отримують досить велику суму – 35 тис. дол. щорічно протягом трьох років. Магістранти отримують вдвічі меншу суму протягом одного року [16, с. 2].

Незважаючи на розв'язання федеральних програм фінансової допомоги студентам, зростаюча кількість канадських сімей вважає, що єдина можливість впевнено гарантувати своїм дітям вищу освіту полягає в тому, щоб відкладати для цього кошти задовго до досягнення дітьми 18-літнього віку. З 1972 р., згідно з федеральним Планом накопичення на освіту (Registered Education Saving Plan), кошти, що надходять на спеціальні рахунки, звільняють від оплати податків.

З 1998 р. федеральний уряд ввів додаткові пільги для накопичення на освіту: до суми, покладеної на спеціальний рахунок, надходить

20% надбавка. Її максимальний розмір – 400 дол. на рік, а всього на одну дитину можна додатково отримати 7200 дол. Крім того, такі цільові збереження дозволено використовувати не тільки для оплати навчання в коледжах і університетах, але і в різних професійно-технічних школах. У випадку, якщо одержувач коштів зі спеціального рахунку приймає рішення не продовжувати навчання після закінчення середньої школи, то накопичені суми можуть використовувати брати і сестри, які планують навчатися по досягненню відповідного віку (від 18 до 21 р.). Кошти також можуть бути переведені на інший пільговий ощадний рахунок – пенсійний.

Цільові накопичення на оплату після шкільної освіти стають все більше популярними. Протягом 1998-2001 рр. кількість вкладників на спеціальні ощадні рахунки збільшилась більше як удвічі. У цей період із федерального бюджету були переведені доплати на суму близько 1,2 млрд. дол. для 1,6 млн. вкладників. Загальна сума пільгових заощаджень громадян на потреби освіти досягла 7,2 млрд. дол. Щорічна сума податкових пільг (і, відповідно, недоотриманих федеральним бюджетом податків) досягла у 2002 р. досить серйозних розмірів – 160 млн. дол. [11, с. 268].

122

Тим не менше, постійне подорожчання навчання в коледжах, університетах і інших післяшкільних навчальних закладів залишається складною проблемою для багатьох канадців, особливо для сімей з прибутками нижче середнього рівня. Результати спеціального дослідження, проведеного у 2002 р. спеціалістами Статистичного управління Канади, свідчать наступне. Із 1,5 млн. сімей з прибутками нижче 55 тис. дол. на рік приблизно 80% вважали, що їх діти по закінченню середньої школи будуть продовжувати навчання для отримання професії. Водночас, тільки 20% сімей із такими прибутками здійснювали накопичення на потреби освіти. Серед сімей із річними прибутками 80 тис. дол. і вище частка тих, хто бере участь у програмі цільових накопичень на освіту, дещо вища – 63% [11, с. 268]. Таким чином, основну масу одержувачів спеціальних податкових пільг складають відносно забезпечені громадяни, а не ті, хто має низькі прибутки і більше за всіх потребує допомоги. У зв'язку з цим спеціалісти у сфері економіки освіти пропонують змінити програму підтримки цільових освітніх «накопичень», щоб вкладники невеликих сум до 1000 дол. отримували з бюджету «зустрічний грант» у розмірі 30% від вкладених ними коштів [11, с. 268].

Система післяшкільної освіти в Канаді включає в себе навчання в коледжах, університетах і професійно-технічних навчальних закладах. Як правило, коледжі в Канаді дають дворічну підготовку в таких галузях, як медицина, сільське господарство, торгівля, туризм, готельне обслуговування. Випускники коледжу отримують диплом просередню спеціальну освіту. Нерідко коледжі слугують перехідною ланкою між школою і університетом.

Університети, на відміну від коледжів, мають право присвоювати ступінь бакалавра, магістра після 4-5-річного курсу навчання. Але існують освітні установи, які називаються коледжами, а насправді є вищими навчальними закладами з чотирирічною програмою навчання і видають диплом університетського зразка.

Усі канадські університети і коледжі об'єднуються в неурядову організацію – Асоціацію університетів і коледжів Канади (AUCC). З 1911 р. Асоціація представляє інтереси університетів і коледжів як у Канаді, так і за кордоном. Головним завданням Асоціації є розвиток взаємодії і співробітництва університетів між собою, а також з урядом, бізнес-співтовариством, з університетами і дослідницькими центрами інших країн.

123

За міжнародними стандартами, якість канадської вищої освіти оцінюється високо і вважається однією з найкращих серед країн ОЕСР. Основною особливістю і сильною стороною канадських університетів є тісний зв'язок науки, освіти і практики. Канадські університети володіють високим ступенем автономії. У Канаді не існує загальнодержавного стандарту освіти, його немає навіть у рамках окремих провінцій, кожен післяшкільний навчальний заклад самостійно визначає навчальну програму. За даними на 2001 р., у канадських дворічних коледжах навчалось 500 тис. студентів, а в університетах – більше 800 тис. [8, с. 107].

Високий відсоток громадян, що отримали післяшкільну освіту в Канаді, пояснюється тим, що канадські ВНЗ на 2/3 фінансуються державою. Саме завдяки цьому з початку 1970-х рр. післяшкільна освіта стала широкодоступною і масовою, це позитивно відобразилось на рівні освіти канадців. Сучасне покоління у віці від 20 до 35 років вважається найбільш освіченим за всю історію країни.

І тим не менше, слід зазначити, що з початку 1990-х рр. плата за навчання зростає майже у 2 рази через скорочення асигнувань у зв'язку з боротьбою з дефіцитом державного боргу. Але, в середньому

вартість одного навчального року для канадців в університеті складає 5-14 тис. кан. дол., а в коледжі – 1-4 тис. кан. дол. на рік, що значно дешевше, ніж у США [8, с. 108].

У Канаді найдорожчим є навчання на медичних факультетах. Помітно вище середнього рівня і плата за навчання на юридичних факультетах, а також на інженерних спеціальностях. Програми з природничого спектра дисциплін обходяться студентам в середньому дорожче, ніж програми з гуманітарних дисциплін. Наприклад, за даними Statistics Canada, у 2002-2003 рр. навчання в середньому по Канаді на медичному факультеті склало би 8 тис. кан. дол. на рік, на юридичному факультеті – 5 тис., а на факультеті сільського господарства – 3 тисячі [23, с. 28]. І справді, ще в 1990-ті рр. органи управління освітою у всіх провінціях приділяли особливу увагу природничим дисциплінам. Цьому сприяла здійснювана переважно на федеральні кошти програма комп'ютеризації шкіл. До 2002 р. практично всі школи в країні, включаючи віддалені і малонаселені райони, отримали можливість користуватись швидкісним Інтернет-зв'язком. Шкільні комп'ютерні мережі отримали безкоштовний доступ як до фондів бібліотек вищих навчальних закладів, так і до великих громадських бібліотек.

Система організації та фінансування вищої освіти в Канаді суттєво відрізняється від системи, що діє в США. У сусідній країні провідну роль у розвитку університетської освіти відігравала приватна ініціатива, і досі близько двох третин американських університетів і коледжів є приватними навчальними закладами. У Канаді до числа приватних раніше належало кілька церковних вищих навчальних закладів, а тепер із таких приватних зберігся тільки один, тоді як інші діють у рамках освітніх консорціумів із громадськими (державними) університетами. Хоча частка державних асигнувань у загальному обсязі фінансування університетів і коледжів у Канаді в 1990-ті рр. знизилась до 70-72%, вона досі залишається значно вищою, ніж у США, де держава наприкінці минулого десятиліття забезпечувала 60-64% фінансових ресурсів для ВНЗ [23, с. 28]. Водночас внесок держави у фінансування вищої освіти в Канаді на початку XXI ст. помітно нижчий за аналогічні показники в багатьох державах Західної Європи. У Німеччині, Франції, Швеції, Норвегії, Ірландії, Фінляндії, Бельгії, Ісландії та Австрії держава бере на себе більше 90% витрат ВНЗ, а студенти взагалі не платять за навчання [11, с. 90].

Більшість канадських університетів мають регіональний характер – до них вступають переважно студенти з тієї провінції, де розміщений ВНЗ, а навчальна й дослідницька діяльність закладів тісно пов'язана із специфікою провінційного соціально-економічного розвитку. Так, головним осередком інженерно-технічних і управлінських кадрів для нафтогазової промисловості виступають університети Альберти. Славу провідних у світі закладів, котрі готують спеціалістів для агропромислового комплексу, мають університети Саскачевану й Манітоби. Спеціалістів для лісопромислового комплексу навчають перш за все в університетах Британської Колумбії. Найбільш давні й престижні канадські університети – такі як Торонтський університет і університет Куїнз в Онтаріо, Макгілл і Лавальський в Квебеку, Дальхаузи в Новій Шотландії – славляться своїми потужними науковими школами й високим рівнем викладання у сфері гуманітарних наук, а також економіки й бізнесу. Водночас, у більшості і старих, і відносно недавно утворених освітніх університетів Канади добре викладаються інженерні й комп'ютерні дисципліни [24, с. 2].

Канадські університети розвивались переважно на основі британських традицій. Тому в багатьох старих університетах збереглась система функціонального поділу по коледжах, а не по факультетах. Прийнятий у той чи інший університетський коледж студент на стадії базової освіти – як правило, до отримання диплома бакалавра – не прикріплюється до одного факультету, а під керівництвом свого провідного викладача може вивчати навчальні курси на різних факультетах. Студенти, що продовжують навчання в магістратурі, вже більш чіткіше визначаються зі спеціалізацією і за власним бажанням поступають на той чи інший факультет. У Канаді існує також кілька самостійних коледжів із чотирирічною програмою навчання і з правом видачі дипломів університетського зразка.

Як зазначалось вище, університети в Канаді володіють високим ступенем автономії. Єдиних вимог до навчальних програм із різних дисциплін не існує ані в масштабах усієї країни, ані навіть у рамках окремих провінцій. Однак законодавство кожної провінції встановлює певні спільні стандарти викладання й принципи витрат коштів із метою одержання із бюджету грантів на поточній капітальні витрати [11, с. 91].

Як і в США, канадські університети пережили період екстенсив-

ного розвитку в 60-ті роки, пов'язані з приходом в університетські аудиторії покоління післявоєнного демографічного вибуху. За десять років (1960-1970 рр.) кількість студентів денної форми навчання зростає в канадських коледжах і університетах у 2,5 рази (з 128, 6 тис. до 323 тис.), а до середини 90-х рр. у країні з'явилося 33 нових університети [5, с. 103]. Фінансова підтримка студентів з боку провінційних урядів зростає з 2,2 млн. дол. в 1957-1958 до 35,2 млн. в 1969-1970 фін. рр., а урядова допомога для студентів базового навчання (under-graduate) – з 1 млн. до 58,7 млн. дол. Протягом п'яти років (1970-1975 рр.) кількість канадців, які щорічно закінчували навчальні заклади, збільшилась з 76,5 тис. до 103 тис. осіб [10, с. 103]. Таким чином, вища освіта в Канаді стала загальнодоступною, що є одним із найбільших індикаторів рівня демократичного розвитку суспільства.

126 — На сьогоднішній день у Канаді функціонує 89 університетів і 175 інших освітніх закладів вищої школи, до яких належать університетські коледжі (University Colleges), громадські коледжі (Community Colleges), технічні інститути (Technical Institutions) і коледжі професійної освіти (CEGEP).

Крім того, існує три категорії університетів: дослідницькі (Medical/Doctoral), що присвоюють усі три ступені – бакалавра (BA, BS), магістра (MA, MS) і доктора (Ph.D), а також вони мають у своїй структурі престижні медичні школи; багатопрофільні (Comprehensive), присвоюють також більшість ступенів і провідні широкі наукові дослідження, і університети з базовим циклом навчання (Primary Undergraduate), випускники яких отримують переважно ступінь бакалавра і лише зрідка магістра. Найбільш насиченою за кількістю університетів є провінція Онтаріо, в якій нараховується 16 університетських шкіл [10, с. 103]. А єдиним приватним університетом в Канаді є Західний коледж Святої Трійці (Trinity Western) в м. Ленглі (Британська Колумбія).

Канада залишається світовим лідером у галузі вищої освіти й витрачає на свої університети не менше 25 млрд. дол. щорічно. Найбільшими конкурентами в цій сфері є тільки США, Великобританія і Австралія. Федеральний уряд виступає основним джерелом фінансування університетської освіти, що складає 43,2% усіх асигнувань, частка фінансування провінційних урядів – 29,5% і частка приватного бізнесу – 18,6% [10, с. 104].

Незважаючи на визначальну роль освіти в розвитку економіки й суспільства, в 1990-ті рр. у зв'язку із застосуванням жорстких заходів, спрямованих на зменшення бюджетного дефіциту на федеральному рівні і в провінціях, абсолютні обсяги державного фінансування коледжів та університетів на початку десятиліття зростали повільно, а в 1995-1997 рр. скорочувались. У подальшому постійне зростання державних асигнувань на потреби ВНЗ відновилося. Зокрема, з 1998 по 2005 р. обсяг таких асигнувань збільшився приблизно на 10%. Однак при цьому посилились контрасти в становищі ВНЗ різних регіонів країни. Фінансування вищої школи поліпшилося в п'яти провінціях – Альберті, Британській Колумбії, Манітобі, Квебеку і Саскачевані. В інших провінціях обсяги фінансової допомоги або змінилися несуттєво, а то й навіть скоротились взагалі, як це відбулось в Онтаріо і Ньюфаундленді [23, с. 36].

За таких умов ВНЗ була надана більш широка господарська самостійність, однак процеси комерціалізації їх діяльності в багатьох випадках не привели до збільшення коштів із приватних джерел. У результаті система вищої освіти в багатьох провінціях втратила можливість ефективно діяти на основі сталих принципів, згідно з якими якісна освіта повинна забезпечуватись усім тим громадянам, які бажають її отримати.

Скорочення в 1990-х рр. державної підтримки університетів і коледжів не було наслідком спеціально спланованих реформ. Навпаки, це відбулось спонтанно – як результат бюджетних обмежень і перебудови системи федеральної допомоги регіонам. Через це середній розмір оплати за навчання в канадських ВНЗ у період з 1990 по 2004 р. підвищився приблизно у 2,3 разу. Водночас у цей період скоротилась чисельність університетських викладачів, які працювали на повну ставку.

У зв'язку із підвищенням плати за навчання відбуваються суперечливі процеси серед закладів вищої освіти. Оскільки лівова частка державного фінансування в 1990-ті рр. знизилась порівнянно з попереднім десятиліттям, а можливості долучати кошти із приватних джерел не однакові, факультети різного профілю потрапляють або до числа «добре забезпечених», або, навпаки, відчують зростаючі труднощі. До перших належать економічні та юридичні факультети, бізнес-школи, а також різні факультети інженерно-технічного профілю, якщо вони тісно пов'язані із специфікою

регіональної економіки. До другої групи – котра відчуває труднощі з фінансуванням – у багатьох університетах потрапили гуманітарні факультети і так звані школи соціальної роботи, що готують працівників для соціальної роботи.

В останнє десятиліття основним джерелом фінансування для університетів стала спонсорська допомога (від корпорацій, підприємницьких об'єднань, випускників ВНЗ). Загальний фонд приватної спонсорської допомоги у 2002 р. склав 6,43 млрд. дол., що у два рази більше порівнянню з 1995 р. [8, с. 109]. Головною метою канадських університетів є надання якісної освіти, забезпечення належних умов навчання, проведення досліджень. Державного фінансування для виконання цих завдань і підтримки репутації університету виявляється недостатньо, тому канадські навчальні заклади просто змушені приймати допомогу із приватних джерел. Така ситуація досить часто ставить під загрозу автономію закладу, оскільки інтереси спонсора не завжди збігаються з пріоритетами університету та інтересами держави.

128

— При скороченні частки державного фінансування і збільшення коштів, що поступають із приватних джерел, зростає диференціація університетів між собою в одній і тій же провінції. Більше того, в одному університеті різні факультети можуть отримувати різну за розмірами спонсорську допомогу від приватних компаній і тому володіти різними можливостями надання стипендій студентам. Найбільш активно спонсорська допомога поступає на медичні та юридичні факультети.

При відносно нестабільному стані фінансів більшості провінцій можливість повернутися до колишніх високих стандартів якості й доступності вищої освіти багато в чому залежить від федеральної політики. Суттєво поліпшивши своє фінансове становище й отримавши бюджетні профіцити після 1997 р., федеральний уряд знову включив підтримку системи вищої освіти до числа головних довготермінових пріоритетів своєї діяльності. Зокрема, з 2000 р. здійснюється виплата федеральних стипендій і грантів тим категоріям, які відчувають особливі труднощі з оплатою навчання у ВНЗ, а також студентам, що досягли визначних результатів у навчанні та науковій роботі.

Подальшій активізації ролі федеральних урядів у сфері освіти, а також розвитку їх взаємозв'язку з провінціями і безпосередньо з

освітніми закладами активно сприяє розробка і реалізація загальнонаціональної інноваційної програми [21]. Протягом 1990-х рр. федеральний уряд суттєво реформував свої науково-технічні відомства і створив нові механізми фінансування інноваційної діяльності за принципом «наука – техніка – виробництво». На сьогодні функції щодо здійснення науково-технічної політики поділені між різними федеральними установами й фондами наступним чином. Основну відповідальність за розробку державної стратегії розвитку національного науково-технічного потенціалу має федеральне Міністерство галузевої політики, а точніше, Відділ галузевої і наукової політики цього міністерства. Саме це міністерство розпоряджається власним великим дослідницьким бюджетом і своїми науково-аналітичними підрозділами [20, с. 213]. Конкретні завдання з реалізації федеральної науково-технічної політики здійснює низка федеральних міністерств, відомств і корпорацій. Чотири відомства займаються тільки цими завданнями та реалізують федеральні дослідницькі гранти між виконавцями. Зокрема, Національна дослідницька рада (організовує і фінансує фундаментальні дослідження в державних наукових закладах і лабораторіях), Рада досліджень у сфері природничих та інженерних наук (підтримує наукові дослідження і займається підготовкою висококваліфікованих наукових кадрів у вищих навчальних закладах), Рада досліджень медицини (займається розвитком мережі державних інститутів у сфері медицини й охорони здоров'я). Також існує Рада досліджень у сфері суспільних і гуманітарних наук [20, с. 213–215].

Підтримка державою освіти, науки та інновацій є надзвичайно важливим інструментом прогресивних структурних перетворень в економіці та зміцнення конкурентоспроможності. Ця стратегія передбачає наступний план дій. Перший напрям – розширити «власне виробництво» нових знань і технологій у таких пріоритетних галузях, як медицина, освоєння багатства Світового океану, телекомунікаційні та інформаційні технології, біотехнології та ін. Другий – спрямований на збільшення можливостей практичного використання знань спеціалістами з інших країн. У зв'язку з цим збільшились федеральні асигнування, спрямовані на підготовку науково-дослідницьких та інженерно-технічних кадрів, а також проводяться реформи імміграційного законодавства, що полегшують

переселення в Канаду молодих спеціалістів із високим рівнем освіти і професійної кваліфікації [20, с. 346].

Таким чином, сфера освіти в Канаді протягом 90-х рр. переживала складний період. З одного боку, фінансова участь держави у фінансуванні освіти скоротилася, а з іншого, процеси комерціалізації діяльності ВНЗ не привели до серйозного притоку коштів із приватних джерел. Водночас уряд Канади оголосив сферу освіти однією із пріоритетних напрямів своєї політики, адже з 2000 р. намітились тенденції посиленого зростання державного фінансування, з'явилося багато нових програм фінансової допомоги студентам. Для повної нормалізації ситуації необхідна серйозна активізація співробітництва провінційного і федерального урядів із метою ефективного функціонування канадської системи вищої освіти. Показовим є той факт, що скорочення в 1990-х рр. державної підтримки університетів і коледжів не було результатом спеціально спланованих реформ. Навпаки, це відбулося спонтанно – внаслідок тотальної перебудови сформованих механізмів державної участі в розвитку економіки і соціальної сфери. Скорочення державних субсидій в середині 1990-х років, як і нестабільне зростання фінансування, похитнули якість і можливість навчатися в університетах.

130

—

Водночас канадські заклади активно впроваджують програми медіаосвіти, адже з розвитком електронної освіти пов'язується надія на розв'язання низки соціально-економічних проблем. Зокрема, підвищення загальноосвітнього рівня населення, розширення доступу до вищих рівнів освіти, задоволення потреб у вищій освіті, організація регулярного підвищення кваліфікації спеціалістів різних напрямів.

Сьогодні на шляху побудови системи електронного навчання країнам потрібно вирішувати сукупність складних технологічних проблем щодо забезпечення функціонування розгалуженої мережі навчальних центрів, контролю якості організації навчального процесу, підготовки викладацького складу та інші проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології значно полегшують процес оволодіння знаннями, і це надає гарні можливості для удосконалення освітніх програм, поліпшення політики їх формування, виконання, розповсюдження та розширення діапазону можливостей для заможних громадян та тих, хто проживає в найбідніших країнах світу, тобто в ізоляції від сучасних технологій. Нові комунікаційні

технології повинні зменшити рівень відмежування та відкрити доступ до знань, що довгий час залишалося неможливим.

І на останок варто наголосити на тому, що останніми роками в Канаді створюються усі передумови для переходу до якісно нової моделі розвитку, яка буде базуватись на освіті та інноваціях. Ці зміни зумовлені необхідністю пріоритетного розвитку наукоємних галузей виробництва країни. Водночас уряд Канади, приймаючи програму створення інноваційного суспільства, виходить із того, що до інноваційного процесу мають бути залучені всі прошарки канадського суспільства, які в тісному взаємозв'язку і при фінансовій підтримці держави можуть забезпечити входження Канади в ятірку найбільш розвинутих у науково-технічному плані країн. За таких умов підтримка системи вищої освіти є пріоритетним напрямом політики федерального уряду.

Джерела та література:

1. Архипов Б. В. Медиаобразование как одно из средств реализации целей общего образования / Б. В. Архипов. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mmj.ru/education_ahey.html?&article=521&cHash=fbe8cfd3f5.

2. Андреев А. А. Введение в дистанционное обучение / А. А. Андреев / Материалы IV Международной конференции по дистанционному образованию. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://aqua.iefb.agtu.ru/dist/Biblio/Dissert/dissert_Andreev/dis/11o.htm.

3. Банг Й. «Электронный» Болонский процесс – создание европейского образовательного пространства. Шаг к обществу, основанному на знаниях / Й. Банг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/fdfb498600f93463c-32571da0031c3a2>.

4. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века // Дистанционное образование. – 1999. – № 4. – С. 4–9.;

5. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века // Дистанционное образование. – 1999. – № 5 – С. 4–10.;

6. Дробков Є. В. Запровадження ІКТ у системі сучасної освіти: навчання впродовж життя / Є. В. Дробков. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.isu.org.ua/catalog/26/45/Kniga2.pdf.

7. Дубова Н. eLearning – Обучение с приставкой «е» / Н. Дубова // Журнал "Открытые системы". – 2004. – № 11. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cpk.mesi.ru/materials/articles/other08/>

8. Евтихевич Н. Система финансирования высшего образования в Канаде / Н. Евтихевич // Сборник докладов представленных на III Московскую конференцию молодых канадологов 19 мая 2004 г. / под науч. ред. Черкасова А. И. – С. 106–115.

9. Журин А. А. Методологические основания интегрированного медиаобразования / А. А. Журин. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.mediaeducation.ru/>.

10. Макух-Федоркова І.І. Особливості формування інноваційного суспільства в Канаді / І. І. Макух-Федоркова // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Т.15-16. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 84–87.

11. Немова Л. А. Социально-экономическая политика государства в Канаде. / Л. А. Немова. – М.: Институт США и Канады РАН, 2004. – 356 с.

12. Соколов В.И. Канада: на путях построения инновационного общества / В. И. Соколов // США-Канада: ЭПК. – 2005. – № 6. – С. 23–36.

132

13. Федоров А. В. Основные теоретические концепции медиаобразования / А. В. Федоров, А. А. Новикова // Вестник Российского государственного гуманитарного фонда. – 2002. – № 1. – С. 149–158. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://medialiteracy.boom.ru/medialiteracy/tions.htm>.

14. Яриков В.Г. Историко-педагогический генезис дистанционного образования / В. Г. Яриков. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.borytko.nm.ru/papers/subject6_1/yarikov.htm.

15. Andersen N. Media Education in Canada – the Second Spring / N. Andersen, B. Dunsan, J. Pungente. In: Aufderheide P. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy / P. Aufderheide, C. Firestone. – Queenstown, 1993. – 279 p.

16. Association of Universities and Colleges of Canada. Trends in Higher Education. AUSS. – Ottawa, 2002. – 175 p.

17. Bates T. The impact of technological change on open and distance learning / T. Bates. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.tonybates.ca/papers/brisbane.html>.

18. Daniel J. Distance learning in the era of networks / J. Daniel // ACU. Bulletin of Current Documentation, 138 (April), 7-9. [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20\(Pubs\).pdf](http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20(Pubs).pdf). – 02.04.10.

19. Dorr A. Media Literacy / A. Dorr. In: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science, vol. 14. / Ed. By Smelser N. Baltes N. – Oxford, 2001. – P. 9494–9495.

20. Education indicators in Canada. Report of the Pan-Canadian education indicators program 2003. Statistics Canada, 2003. – 840 p.

21. Sweetman A. Working Smarter: Education and Productivity. / A. Sweetman In: The Review of Economic Performance and Social Progress 2002. Institute for Research on Public Policy. – Montreal. 2002. – P. 157–158.

22. The Review of Economic Performance and Social Progress 2002. Institute for Research on Public Policy. – Montreal, 2002. – P. 172–173.

23. Turk J. The Corporate Campus: commercialization and the dangers to Canada's colleges and universities. / J. Turk – Toronto, 2001. – 362 p.

24. The Maclean's Guide to Canadian Universities 2004 [Електронний ресурс] – Режим доступу // <http://www.macleans.ca/pipeline/unimag/directory.html>

25. Worsnop C. Screening Images: Ideas for Media Education. / *133*
C. Worsnop. – Mississauga, 1994. – 258 p. —